

העתונות היהודית במצרים

עמי איילון

המופיעה כאן בוודאי איננה שלמה, אך היא מפורטת יותר מכל מה שנתפרסם עד כה בנושא זה. כך גם לגבי רשימת העתונים, שהינה מלאה יותר ומדוייקת יותר מרשימות שהופיעו בעבר. פרסום מאמר זה הוא בבחינת קריאה למידע נוסף: תיקונים, השלמות והרחבות יתקבלו בכרחה, ויסייעו בשיחזור נאמן ככל הניתן של פרשיה חשובה זו בתולדות העתונות היהודית והקהילה במצרים.

מערבית עד יידיש

הגיבור הראשון בסיפור זה, יעקוב (גיימס) צנוע, היה אחת הדמויות המרכזיות בתולדות העתונות המצרית, והערבית בכלל. עתונו, "אבו נט'ארה" ("בעל המשקפים" – כינוי בו נודע הוא עצמו), החל להופיע במרס 1877. צנוע היה בין הראשונים שפנו לכתיבה עתונאית – כלי זר למסורת המקומית, שיובא מאירופה לצד רעיונות אחרים – כאמצעי לפעולה פוליטית. מעל דפי עתונו הסטירי, שהיה שזור קריקטורות שנונות מעשה ידיו, הוא חקף את ממשלת הח'דיב על עריצותה, שחיתותה ואולת ידה. כאשר הוגלה עקב ביקורתו לפריס, המשיך לכתוב ולהכריח את עתוניו למצרים תחת שמות שונים. עד היום שמור לצנוע מקום של כבוד לא רק בין חלוצי העתונות באיזור אלא גם כאחד מאבות הלאומיות המצרית.¹

צנוע היה יהודי במוצאו. אבל פרט לעובדה זו, לא היה דבר שייחד את כתיבתו העתונאית כיהודי דווקא. הוא עצמו הזכיר את יהדותו רק לעתים רחוקות בכתיבו. כך היה גם עם כמה וכמה עתונים, שפורסמו על ידי יהודים במצרים בשנים מאוחרות יותר, אשר יהדותם היתה פרט בלתי רלוונטי לאופי עתוניהם ולתוכנם. ביטאוניס אלה עסקו בדרך כלל בעניינים כלכליים-מסחריים או בנושאי תרבות וחברה יותר מאשר בעניינים פוליטיים, והם פורסמו בשפה הערבית, למען הציבור המצרי המשכיל בכללו. כמו רוב הפרסומים התקופתיים שיצאו באיזור עד לעידן העצמאות שאחרי מלחמת העולם השנייה, היו גם עתונים אלה על פי רוב תוצאות יומה של אנשים בודדים, או של משפחות, ורובם היו קצרי ימים. כאלה היו, למשל, "אל-מימן" ("המאושר") של משה קסטלי (מוסא כסטלי) – כתב עת ספרותי-היתולי; "אל-תלפון" ("הטלפון") של אלי עזרא כהן – פרסום ספרותי ורכילותי; "אל-עלאג' אל-טבי" ("המרפא") של סלומון מוראד זלוף – כתב עת לענייני בריאות; ומאוחר יותר "אל-תסעירה" ("התעריפון") של אלברט מזרחי, שהיה פרסום כלכלי ומסחרי. יזמות כאלה ביטאו קו אופי מרכזי בהווייתן של הקהילה, הווה אומר, הנטייה להשתלב באופן הדוק בחיי החברה, התרבות והרוח של הארץ.

הרבה יותר מעניינים היו העתונים וכתבי העת היהודיים ממש, רהיינו אלה שהוקדשו לנושאים יהודיים ונכתבו במיוחד עבור בני הקהילה. העתונות הזו שיקפה, במגוון גישותיה, עמדותיה ולשונותיה, את גיוונה של הקהילה במצרים. הציבור היהודי מנה בסוף המאה התשע-עשרה כ-25,000 נפש (כרבע אחוז מכלל אוכלוסית מצרים), והוא גדל עד לכ-80,000 בשנות הארבעים של המאה העשרים.² רוב היהודים ישבו בקהיר ובאלכסנדריה, אם כי היו ריכוזים קטנים גם בערים אחרות. קהילה לא-גדולה זו לא היתה עשויה מקשה אחת: היו בה ארבע קבוצות שונות

סיפור קורותיה של העתונות היהודית במצרים הוא סיפור מרתק וסגנוני. ראשיתו בשנות השבעים של המאה התשע-עשרה, זמן קצר לאחר לידת העתונות הערבית המצרית, וסופו כעבור שבעים שנה, עם קום מדינת ישראל. מבחינות רבות משמש סיפור זה כבואה נאמנה לצמיחתה של העתונות המזרח תיכונית בכלל, על הישגיה וחולשותיה. מבחינות אחרות הוא אופייני לתמונה הרחבה של תולדות העתונות היהודית בארצות האיזור, עתונות שהתפתחותה הושפעה לא כמעט מהתעוררות הלאומיות הערבית והסכסוך עם הציונות. הרכבה הרבגוני יוצא הדופן של הקהילה היהודית במצרים וקשריה המסופעים במיוחד עם התנועה הציונית הופכים את הפרק המצרי לאחד המעניינים ביותר בפרשת קורותיה של העתונות היהודית בארצות האסלאם.

המידע המצוי ביידינו בנושא זה לוקה בחסר רב. המקורות השונים המספרים את סיפור העתונות היהודית המצרית, לרבות העדויות בעל פה, מביאים לרוב פרטים חלקיים ומלאי סתירות. אפילו העתונים עצמם, שעותקים ספורים מהם נשתמרו והגיעו ליידינו, רצופים אי בהירויות לגבי מועדי הופעתם וזהות בעליהם ועורכיהם, דבר המקשה על תיעוד מדוייק של תולדותיהם. מצב זה משקף את האופי הספורדי והבלתי מאורגן של התפתחות העתונות הזו, כיזמה של אישים בודדים או אגודות עצמאיות, שרובם היו מעוטי אמצעים. עתונים רבים נסגרו זמן קצר לאחר שקמו, בדרך כלל מסיבות כספיות ולעתים גם מסיבות פוליטיות. סביר להניח, שהיו בהם כאלה שלא הותירו כל זכר במקורות.

הרשימה הקצרה שלהלן איננה מתיימרת, אפוא, להציג תמונה כוללת של קורות העתונות היהודית במצרים. תכליתה צנועה הרבה יותר: היא מבקשת לשרטט, בקווים כלליים, את השלבים העיקריים בהתפתחות עתונות זו ולדווח על הידוע לנו לגבי העתונים השונים. הביבליוגרפיה

עבודה זו לא היתה נכתבת ללא עבודת ההכנה של עדנה דוידוביץ, שטרחת במסירות באיסוף המידע, בבדיקתו ובאירגונו, ועל כך נתונה לה תודתו של המחבר. ראויה לתודה גם הר"ר גודרון קרמר, מאוניברסיטת המבורג, על סיועה החשוב באימות המידע המובא כאן.

11me ANNÉE

Directeur et Rédacteur en chef :
SANUA ABU NADDARA
Rue Geoffroy-Marie, 6, PARIS

السنة الحادية عشر
 حريدة حرة : بدر جابر محررها
 شيخ جمس سانوفي انونظارة
 اريس ايس سية بوجير

والقتال سجال يوم لهم ويوم عليهم
 تمكروا فاستطالوا في تمكهم
 وبعد حين كان الحكم لم يكن
 لو انصفوا انصفوا لكن بغوا فاتي
 عليهم الدهر بالافات والمحن
 وكنت اود لو ان تكون يداي مطوقتين من القيود لا تطلق
 ان الجاسه وتكن قضى الدهر على وللدهر احكام
 الفيليل وجاهدوا في سبيل الوطن الجليل
 بنصر المهاوم على الظالم ولو بعد حين

عدد ١٢ باريس في ٣٠ ديسمبر سنة ١٨٨٧
نقشة
اطسجون

ايها المصريون الابطال اخواننا في الشدة والاهول
 اليكم اسوق هذا الحديث من سجن ضيق اسمع واصبح
 فيه مبعكلا بالسلاسل الا انها

Patrick
نايخ مصر
المرحوم محمد علي باشا
 الى عصرنا هذا

وتكرر على الطب من معظم سكان الشرق في
 عائلة المرحوم محمد علي باشا وتشخيصه
 الايضاح وليكون اشدها اثر في التخيلات
 لسبب التواريخ المدله على ذلك وامغث فيها النظر
 ثم التقت منها المفيد ووضعت في ثمان رسومات كل رسم
 منها ليشير الى عصر وكل من له ادنى تأمل وتره نفسه عن الاثر
 يرى الفرق واضحا بين مقاصد فرنسا وانكلتره في هذا الشأن
 لان فرنسا من الابتداء الى الان غرضها تقدم الديار المصريه وبجانبها
 وان لا يكون وادي النيل لغير اهلها والدليل على ذلك لجهتها حكومتها
 هذه الايام في عدم احتصاد جليل السوسين بمطلق دوله حتى
 نجحت في جميل مساعيها ولم تزل مستمرة السعي في اخلاص تلك
 الديار من الاكلير وعودتها كما كانت للمصريين واما انكلتره فلا

ق
 ل
 و
 امه
 من نو
 مس
 القفا
 والاغ
 لايب

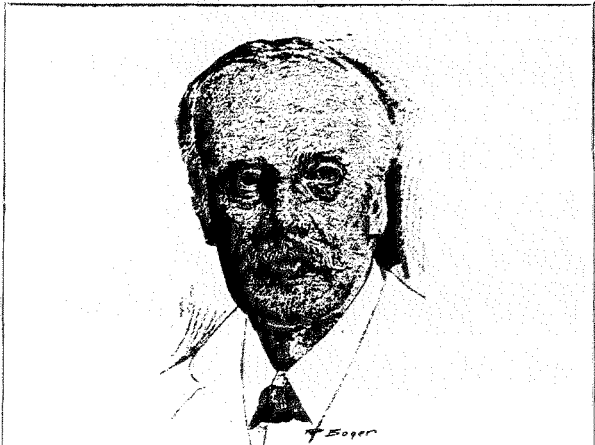
فانظروا
 درع الله
 والتقيس دفاع الابطال ليعلم الثعلبون عليكم بانكم رجال
 وتحول النزال ولا تاخذكم في حب وطنكم ففلة الخمول او
 جبانة القلوب واقربوا مسامع المستبدين فيكم اناء
 الليل والطرف النهار بمقارع الانذار وقولوا لهم ان مصر
 للمصريين كما تقول لهم ان الندا للارلنديين ولا تفتظوا فان
 لد هرد ولا ب يدور ولا جور يدوم فيه ولا ظالم يجور

LA REVUE SIONISTE

IVème Année No. 22 י' שבט תרס"ב 15 Février 1922

<p>בחינת פי עזריאל קאנצלר</p> <p>הפירוש...</p>	<p>מחנה ליל חג מרים השמש</p> <p>השמש...</p>	<p>קיימא מי אשדוד השמש</p> <p>השמש...</p>
---	--	--

ARTHUR JAMES BALFOUR

Là où j'étais alors, je suis aujourd'hui. L'espoir que j'entretenais alors, je l'entretiens encore aujourd'hui. Les idéaux pour lesquels j'ai travaillé, sont mes idéaux présents...

Mon intérêt pour votre cause, ma foi dans le succès final et mon désir ardent de voir l'idéal d'un Foyer Juif, s'élevant avec un heureux succès devant nos yeux, n'ont pas diminué et ne sont nullement refroidis pendant les années qui se sont écoulées depuis que la première Déclaration a été faite.

ARTHUR JAMES BALFOUR, 11 Janvier 1922.

“אל שמש” – הופיע 14 שנה (1948-1934)

בשנים אלה היו “Israël” (“ישראל”), בעריכת אלברט מוצרי, מראשי הפדרציה הציונית (לאחר מותו ב-1934 בעריכת אשתו, מתילדה-מזל מוצרי), ו“אל שמש” (“השמש” — 1948-1934) בעריכת סעד יעקוב מאלכסי. לצידם הופיעו, במשך פרקי זמן שונים, למעלה מעשרים עתונים וכתבי עת יהודיים. חלק גדול מאלה היו קשורים בפעילות הציונית, ואחדים מהם הופיעו בעברית. אחרים שירתו צרכים מסורתיים יותר של הקהילה, והתפרסמו בערבית או — עבור האריסטוקרטיה הספרדית והמזרחית — בלדינו ובצרפתית. אלה היו שנים של מעורבות גוברת מצד היהודים החיים הפוליטיים של המדינה ובדין הציבורי המתרחב בשאלות לאומיות, דבר שהשתקף היטב בעתונות היהודית של אותה עת — עתונות תוססת, דינמית, ובמקרים רבים גם אמיצה.

הקמת מדינת ישראל הביאה למעשה את סיפור העתונות היהודית במצרים אל קיצו. העתון החשוב ביותר שהתקיים באותה תקופה, “אל-שמש”, חדל להופיע ב-11 ביוני 1948, ועורכו עלה לארץ.⁶ אחריו נותרו עוד במצרים עתון אחד של העדה הקראית, “אל-פלם” (“הדובר”), שהמשיך להתקיים עד 1957 תוך שהוא מנתק עצמו בקפדנות מענייני העם היהודי וישראל, וכן שניים-שלושה עתונים כבעלות יהודית, אשר כשלעצמם לא נשאו אופי יהודי כלשהו. אף אלה חדלו להופיע באמצע שנות החמישים.

1. על צנוע ראה בעיקר מחקריהם של לנדאו, מורה ורֵ Gendzier, וכן מקורות רבים נוספים, המוזכרים בביבליוגרפיה להלן. פרט לעבודתו העתונאית, היה לצנוע תפקיד מרכזי גם בהתפתחות התיאטרון הערבי במצרים.
2. גודרון קרמר, “עלייתה ושקיעתה של קהילת קאהיר”, פעמים, 7, 1981, עמ' 5-6, 29.
3. על ראשית הציונות במצרים, ראה יעקב לנדאו, היהודים במצרים במאה התשע עשרה, ירושלים, תשכ”ז, עמ' 126-135.
4. גודרון קרמר, “הציונות במצרים 1917-1948”, פעמים, 16, 1983, עמ' 107.
5. שם, עמ' 109.
6. מוריס שמש, “עתונים ועתונאים יהודיים במצרים”, ספר השנה של העתונאים, 1980, עמ' 172.

ביטאון הפדרציה הציונית במצרים בתחילת שנות ה-20

במצרים. ערב ההצהרה, ביוני 1917, נוסדה “הפדרציה של ציוני מצרים”, שבראשה התייצבו הפעם אישים מן ההנהגה הספרדית של הקהילה. בינואר 1918 יצא הגיליון הראשון של “La Revue Sioniste”, ביטאונה הרשמי של הפדרציה, שהופץ בכ-1500 עותקים.⁵ בעקבותיו בא גל של פרסומים, ששירתו את התנועה הציונית על גופיה השונים.

השנים שבין שתי מלחמות העולם היו שנות פריחה לעתונות המצרית בכללה, על כל סוגיה וזרמיה. זו היתה תקופה של פעילות אינטלקטואלית, ספרותית ותרבותית אינטנסיבית. בהיסטוריה של העתונות המצרית היא זכורה כתור זהב, הן בשל עושר הפרסומים והן משום חירות הביטוי הנרחבת ממנה נהנתה העתונות. עידן זה הסתיים עם מהפכת הקצינים ב-1952. גם העתונות היהודית נהנתה באותה עת משגשוג, כמותי ואיכותי כאחת. הביטאונים המרכזיים של הקהילה

ביבליוגרפיה של העתונות היהודית במצרים

- הנ"ל. אעלאם אל-צחאפה אל-ערביה. קהיר, 1944.
על צנוע, ראה עמ' 69-77.
- הנ"ל. אל-צחאפי אל-ת'אאר. קהיר, 1955.
על חייו ופועלו של צנוע.
- ע'נים אחמד ואחמד אבו כף. אל-יהוד ואל-חרכה אל-צהיוניה פי מצר. קהיר, 1969.
פרטים על תולדות העתונות היהודית, עמ' 44-50.
- Fargeon, Maurice. *Les Juifs en Egypte depuis les origines jusqu'a' ce jour*. Le Caire, 1938
הספר מכיל מידע חשוב על העתונות היהודית עד 1938.
- Gendzier, Irene L. *The Practical Visions of Ya'qub Sanu*. Cambridge, Mass, 1966
סיפור חייו ופועלו של צנוע.
- Sadgrove, Philip Charles. *The Development of the Arabic Periodical Press and its Role in the Literary Life of Egypt, 1798-1882*. Unpublished Ph.D. diss; University of Edinburgh, 1983
הספר כולל פרק על צנוע ותרומתו לעתונות ולתרבות המצרית.
- Shamir, Shimon (ed). *The Jews of Egypt*. Boulder & London, 1987.
ראה במיוחד מאמריהם של נורית גוברין, תומס מאיר, שמואל מורה וששון סומך, הנזכרים להלן.
- ב. מאמרים**
- אבן חן, אהרן. "ישראל, בטאון ציוני בקהיר". קשר, 2, נובמבר 1987, עמ' 81-84.
על העתון ישראל ועורכתו, מתילדה-מזל מוצרי.
- אלחנני, א.ח. "מזל-מתילדה מוצרי — קוים לדמותה ולפועלה". בתוך: מנחם זהרי ואחרים, (עורכים), הגות עברית בארצות האסלאם. ירושלים, ברית עברית עולמית והקונגרס היהודי העולמי, 1981, עמ' 275-290.
- טוביה, ש"ח. "לתולדות העתונות העברית במצרים". הד המזרח, 28 דצמבר 1945, עמ' 11; 6-7 ינואר 1946, עמ' 8; 7 פברואר 1946, עמ' 7.
על העתונים "החדשות האחרונות", "בנכר", "חדשות מהארץ", "שי של ספרות" ו"ישראל".
- יהושע, יעקב. "השלום" שהופיע בקהיר לפני שבעים שנה". ספר השנה של העתונאים, 1980, עמ' 175-178.
פרטים על עתונים יהודיים, שיצאו במצרים ערב מלחמת העולם הראשונה ובמהלכה, ביניהם "חדשות מהארץ" ו"אל-סלאם".

הערה: רשימה זו כוללת רק מקורות העוסקים ישירות בעתונות ובעתונאים יהודים במצרים. לא נכללו בה פריטים מן הספרות, העשירה מאין כמוה, על העתונות המצרית שאין בהם התייחסות מיוחדת לנושא היהודי (אם כי ברבים מהם ניתן למצוא פה ושם פרטים חשובים על עתונים יהודיים).

א. ספרים

- חביליו, שלמה. התפתחות היישוב היהודי במצרים החדשה — מראשית המאה ה-19 עד מלה"ע II. ירושלים: האוניברסיטה העברית 1961.
הספר כולל רשימה קצרה של עתונות יהודית במצרים וסקירה קצרה של תולדותיה.
- טראוי, פיליפ דה. תאריח' אל-צחאפה אל-ערביה. בירות, 1913, 1933.
בספר ישנה ביוגרפיה של יעקב צנוע ופרטים על פועלו העתונאי, בחלק 2, עמ' 281-286.
- לנדאו, יעקב מ. היהודים במצרים במאה התשע-עשרה. ירושלים תשכ"ו.
על העתונות היהודית, עמ' 112-114; 129-130.
- אל-מע'אזי, אחמד. אל-צחאפה אל-פניה פי מצר, נשאתה ותטורה. קהיר, 1978.
כולל פרק המוקדש לפועלו של צנוע בתחום העתונות (עמ' 49-72).
- נצאר, סהאם עבד אל-ראזק. אל-יהוד אל-מצריון בין אל-מצריה ואל-צהיוניה. בירות, 1980.
מחקר חשוב ומפורט, אך רצוף שגיאות, על תולדות העתונות היהודית הערבית במצרים. מבוסס על עבודת מאסטר (ר' להלן).
- הנ"ל. אל-יהוד אל-מצריון, צחפהם ומג'לאתהם, 1877-1950. קהיר, 1980. מהדורה קהירית של המחקר הנ"ל.
- הנ"ל. צחאפת אל-יהוד אל-ערביה פי מצר. עבודת מאסטר בפקולטה לתקשורת של אוניברסיטת קהיר, 1978.
העבודה פורסמה כספר בבירות (ר' לעיל).
- עבד אל-רחמן, עואטף. אל-צחאפה אל-צהיוניה פי מצר, 1897-1954. קהיר, 1979.
תולדות העתונות היהודית הציונית במצרים ומקומה בחיי הקהילה. כולל רשימה של עתונים ופרטים על כל עתון. נכתב מגקורת מבט עוינת.
- עבדה, אבראהים. אבו נט'ארה, אמאם אל-צחאפה אל-פכאיהה אל-מצורה וזעים אל-מצרה פי מצר, 1839-1912. קהיר, 1953.
על חייו ופועלו של צנוע.

Landau, Jacob M., "Abu Naddara." *Encyclopaedia of Islam*, 2nd. Ed., 1960 pp. 141-142

על צנוע ועתונו.

— — — "Abu Naddara, an Egyptian Jewish nationalist." *Journal of Jewish studies*, III no. 1 (1952), pp. 30-44

Mayer, Thomas. "The image of Egyptian Jewry in recent Egyptian studies." in S. Shamir, ed. *The Jews of Egypt* (see above), pp. 199-212

המאמר דן באורח ביקורתי במחקרים שפורסמו במצרים על העתונות היהודית. הוא מביא כנספח רשימה של עתונים יהודיים שיצאו במצרים.

Moreh, Shmuel. "Ya'qub Sanu': his religious identity and work in the theater and journalism" in S. Shamir, ed; *The Jews of Egypt* (see above), pp. 111-129

Mosseri, Albert "Journalisme Juif" *Israël*, 11 Juin 1926, p. 2

— — — "Simple mise au point; Une declaration necessaire; L'histoire d'une intrigue; La disparition de la Revue Sioniste." *Israël*, 30 Mars 1924, p.1; 11 Mai 1924, p.1; 1 Juin 1924, p.1; 6 Juin 1924, p.1
סידרת מאמרים על ההתרחשויות שהובילו לסגירתו של ביטאון הפרדציה הציונית של מצרים.

Pinto, Olga. "Mose Castelli, tipografo italiano al-Cairo." in A Francesco Gabrieli, Roma, 1964, pp. 217-223

על משה קסטלי, עורך "אל-כוכב אל-מצרי" ו"אל-מימון".

Somekh, Sasson. "Participation of Egyptian Jews in modern Arabic culture and the case of Murad faraj." in: S. Shamir, ed., *The Jews of Egypt* (see above), pp. 130-140

ביוגרפיה של עורך "אל-תהדיב".

לוי אבנר. "לא בארה' 1908-1905 — עתונו של אברהם גאלאנטי במצרים." פעמים, 34, 1988, עמ' 51-68.

נחמיאס, ויקטור. "אל-שמס' — עתון יהודי במצרים 1934-1948." פעמים, 16, 1983, עמ' 129-141.

"עשר שנים ל'א-שמס'." הד המזרח, 13 אוקטובר 1943, עמ' 2.

קרמר, גודרון. "הציונות במצרים 1917-1948." פעמים, 16, 1983, עמ' 107-127.

מכיל פרטים על הפעילות העתונאית בתקופה זו.

שמס, מוריס. "עתונים ועתונאים יהודים במצרים." ספר השנה של העתונאים, 1980, עמ' 171-174.

סקירה קצרה על תולדות העתונות היהודית במצרים. פרטים על העתונים "אל-תהדיב" ו"אל-שמס" וראיון עם עורך "אל-שמס" סעדיה (סעד יעקוב) מלכי (מאלכי).

"An Arabic Punch." *The Saturday Review*, London, 26 July 1879, p. 112

על העתון "אבו נט'ארה".

Fargeon, Maurice. "Au secours de l'edition arabe d'Israël." *Israël*, December, 1, 1933, p. 3

Gendzier, Irene L. "James Sanua and Egyptian nationalism." *The Middle East Journal*, XV, 1 (winter 1961), pp. 16-28

Gitelman, Haim. "Le Sionisme en Egypte." *Israël*, April, 2, 1936 and May, 20, 1936

תיאור נסיונותיה של הקהילה האשכנזית בקהיר לפרסם עתונים ביידיש.

Govrin, Nurit. "The encounter of exiles from Palestine with the Jewish community of Egypt during World War I, as reflected in their writings." in: S. Shamir, ed. *The Jews of Egypt* (see above), pp. 177-191

פרטים על העתון "בנכר" וניתוח תוכנו!

Hiram, "La Revue Sioniste." *Israël*, 18 November, 1923, p.1.

על עתון הפרדציה הציונית של מצרים.

רשימת העתונים היהודיים שיצאו במצרים

- ק"ט אל-ח'יאת (אורח חיים)
עורך: סלים רומנו; 1895; ערבית.
- אל-נציב (המזל)
עורך: רפאל כהן; 1898; ערבית.
- אל-עאאלה (המשפחה)
עורכת: אסתר אזהרי (מויאל); קהיר, 1899-1904(?); ירחון; ערבית.
- עסק בענייני משפחה וחברה; פנה במיוחד אל הקהילה היהודית.
- מבשרת ציון — Le Messager Sioniste
בעלים: "האגודה הציונית ב-רכוכבא"; אלכסנדריה, 1901; ירחון; צרפתית.
- העתון הציוני הראשון במצרים. הופיע תחילה בשמו הצרפתי ושינה שמו ל"מבשרת ציון" ב-1902. חדל להופיע כעבור זמן קצר.
- אל-תהד'יב (החינוך)
בעלים: ועד העדה הקראית; עורך: מראד פרג'; נדפס בבית הדפוס של העדה הקראית; קהיר, 1901-1905; שלוש פעמים בחודש; ערבית.
- עתון לענייני חינוך, ספרות, היסטוריה ומסורת לעדת הקראים. יצא תחילה באופן לא סדיר. לאחר השנה הראשונה פסקה הופעתו, והוא חודש באוקטובר 1902.
- אט'האר אל-ת'קיקה (גילוי האמת)
פרג' יעקוב שמאס ומשה אבראהים מנשה; קהיר, 1902(?); ערבית. עתון קראי, שיצא במסגרת פולמוס בין העורכים וועד העדה הקראית. התרכז בהתקפות על "אל-תהד'יב". חדל לצאת כעבור זמן קצר, לאחר יישוב המחלוקת.
- מצרים
בעלים ועורך: איזאק כרמונה; קהיר, מינואר 1904; דו שבועון (ב-1905 הפך לשבועון); ערבית, בעיקר באותיות רש"י, עם תוספות בלדינו מדי פעם.
- עתון פוליטי וספרותי, ששימש ביטאון לתנועה הציונית. בעליו הוציא נספח הומוריסטי בשם "איל קלאבי" (ר' להלן).
- איל קלאבי — Il Clavo (המפתח)
בעלים ועורך: איזאק כרמונה; קהיר, 1904; לדינו. נספח הומוריסטי של העתון "מצרים".
- לה בארה — La Vara (המקל)
עורך: אברהם גאלאנטי; קהיר, 1905-1908; דו-שבועון; לדינו, באותיות רש"י.
- ביטאון בלתי תלוי, דמוקרטי-ליברלי, שלחם למען חופש הביטוי באימפריה העות'מאנית. סה"כ יצאו 65 גיליונות, שהאחרון בהם נדפס בספטמבר 1908 בירושלים; 64 הגיליונות הראשונים נדפסו בדפוס פרג' מזרחי באלכסנדריה. הופעתו נפסקה לאחר קבלת החוקה באיסטנבול, ב-1908.

הערה: הרשימה כוללת את כל הפרסומים שעליהם יש לנו מידע כלשהו, ולו הקלוש ביותר. יש להניח כי איננה מלאה ובוודאי אינה נקייה משגיאות. במקומות בהם היו בידינו פרטים סותרים או בלתי ברורים צויין הדבר על ידי הבאת הגרסאות השונות או באמצעות סימן שאלה. הרשימה ערוכה על פי סדר כרונולוגי של מועדי הופעת העתונים. לגבי כל פרסום נמסרו הפרטים הידועים לנו בסדר הבא: שמות הבעלים והעורך; מקום הפרסום; מועד הופעה לראשונה (או שנות ההופעה); תכיפות ההופעה; שפת העתון. לאחר מכן ניתנו פרטים על אופיו ותולדותיו של הפרסום. אסמכתות למידע המובא כאן, וכן פרטים נוספים, מצויים בכרססת שבידינו.

אבו נט'ארה (בעל המשקפיים)
מו"ל ועורך: יעקוב (ג'יימס) צנוע; קהיר-פריס, 1877-1908; לא סדיר; ערבית ספרותית ומדוברת.

עתון היתולי, ששימש כלי ביקורת על המשטר ועל החיים החברתיים והפוליטיים במצרים. כאשר נאסר לפרסום הופיע בשמות שונים: "אבו צפארה", "אבו זמארה", "אבו נט'ארה זרקאא", "רחלת אבו נט'ארה זרקאא", "אל-נט'אראת אל-מצריה", "אל-תאוי", "אל-וטן אל-מצרי", "אל-תודד", "אל-מנצף", "אל-עאלם אל-אסלאמי".

אל-פוכב אל-מ'צרי (הכוכב המצרי)
עורך: משה קסטלי (מוסא כאסתלי); קהיר, מ' 15 במאי 1879 עד 1883(?); שבועון; ערבית.

עתון פוליטי, מדעי, ספרותי ומסחרי. דיווח על הנעשה בקהילות היהודיות בעולם.

אל-ת'קיקה (האמת)
עורך: פרג' מזרחי; אלכסנדריה, מרס 1889 עד 1892(?); שבועון; ערבית.

עתון ספרותי, מדעי והיסטורי. טיפל בנושאים יהודיים. פרסם סדרה בהמשכים על רדיפות היהודים בגולה וידיעות על הקהילות במצרים ובעולם.

אל-מ'מוזן (המאוסר)
עורך: משה קסטלי; קהיר, 1889; יומון, ערבית ספרותית ומדוברת. עתון ספרותי והיתולי.

נְהַדַת אֶפְרָאֵל (תחית ישראל)
קהיר, 1890; ערבית.

פרסם מחקרים בנושאי דת והיסטוריה יהודיים. הופיע ללא רישיון רשמי, ונסגר כעבור זמן קצר עקב פנייתו של הרב הראשי של קהיר אל הרשויות, מתוך חשש מהשפעתו המזיקה של העתון.

אל-נציב (ההגולה)
עורך: דוד ירחי; קהיר, מספטמבר 1894; דו שבועון; ערבית. כתב עת לענייני כלכלה, מסחר, כספים וספרות. קצר ימים.

הַבָּר

קבץ לעניני ספרות וליטאות הזמן

יצא לאור על ידי אגודת ההתחדות באלכסנדריה

בעריכת יוסף אהרנוביץ

חובת א'

התכּן:

- א) הרצל ר"ג ש. פלמן
- ב) משיק לסיק: (1) הנהגות המשטריות (2)
- ג) נכוד התורה ד. ס.
- ד) ארון חם וארון כענין דוד מ. גנורובסקי
- ה) פעמון המות דוד ינדוליבין
- ו) העדות והאמת א. א.

אלכסנדריה תשנ"ג תרע"ג.

הכתבת לכל עניני הקבץ:

Mr. JONA WEXLER

Camp de Sésar - 15, Rue Balthouine, 15

ALEXANDRIE (Egypte)

דפוס: תל ניסל הרון ירושלים קה"ל

"בנכר" - הגיליון הראשון והאחרון

La Renaissance Juive (התחייה היהודית)

קהיר, 1912-1913; ירחון; צרפתית.

פרסם ידיעות ומאמרים בנושאים יהודיים וציוניים. קצר ימים.

החדשות האחרונות

מ"ל: ש. ניסנבוים (מגולי ארץ ישראל במצרים); אלכסנדריה, תחילת 1915; דו יומי; עברית.

העתון העברי הראשון שהופיע במצרים, פרי יזמה של קבוצת תלמידים מגימנסיה הרצליה מת"א ששהו במצרים. שם העורך (הרב של אלכסנדריה) היה פיקטיבי. הופעתו פסקה אחרי חמישה גיליונות.

בנכר

עורך: יוסף אהרנוביץ; מ"ל: אגודת "התחיה" באלכסנדריה; אלכסנדריה 1917. עברית.

הופיע גיליון אחד בלבד, שהיווה קובץ לעניני ספרות ושאלות הזמן.

La Renaissance Juive (התחיה היהודית)

קהיר, 1917-1919; ירחון; צרפתית.

ספרו 20 בינוני 2 חיר 5686 — 27 לחיל 1906 לחיו ספרו

(את המטה היה תקף בירך (שכח ר. ה.)

DIRECTOR
r. Rectore de Jers
ABRAHAM GALANTE
CAIRO (Egypte)

לה בארה

ABONOS:
Por el Egipto: un aae P.E. 30
Por fuera del Egipto: us ano: francos 20

LA VARA

הנהגתו זינדיגי, רחוקתו, לנדל, להוסיף וכו'...
הנהגתו זינדיגי, רחוקתו, לנדל, להוסיף וכו'...

פיליפס טואריס

"לה בארה" (המקל) - ביטאון יהודי בלתי תלוי, דמוקרטי ליברלי

לה טריבוּנה — La Tribuna (הבמה)
עורך: יצחק ציסאנה; קהיר, 1906; דו-שבועון; לדינו. הופיע במשך חודשים ספורים.

לה לוז — La Luz (האור)
עורך: אליעזר מינדה / משה בן גיאת(?); קהיר, 1906 או 1907; שבועון; לדינו. הופיע במשך חודשים ספורים.

די יידישע צייטונג (העיתון היהודי)
קהיר, 1907; יידיש. ביטאון, הפלג האשכנזי של הקהילה. קצר ימים.

אל-אראשאד (ההדרכה)
עורך: פרג' סלים לישיע; קהיר, מ-15 במאי 1908 עד 21 במרס 1909; פעמיים בשבוע (מאוחר יותר שלוש פעמים בשבוע); ערבית. עסק בענייני העדה הקראית.

די צייט (הזמן)
קהיר, 1909; יידיש. ביטאון הפלג האשכנזי של הקהילה. קצר ימים.

אל-סלאם (השלום)
עורך: נסים מלול; קהיר, מ-10 באפריל 1910; ערבית. הופיע תקופה קצרה בלבד. העורך יצא לארץ ישראל לאחר מלחמת העולם הראשונה והחל מוציא שוב את העתון ביפו, תחת אותו שם.

Israël
קהיר, 1911; צרפתית(?). ביטאון התנועה הציונית. קצר ימים.

La Revue Israelite D'Egypte (ביטאון יהודי מצרים)
בעלים ועורכים: אנשי "אגודת יידי התרבות העברית"; אלכסנדריה, 1912-1920; ירחון; צרפתית או איטלקית(?). פרסם מאמרים בעניינים יהודיים, תוך התמקדות ביהודי אלכסנדריה.

L'Aurore (השחר)
בעלים: לוסיאן שיוטו; קהיר ואלכסנדריה, 1924-1941; שבועון;
צרפתית.

בין 1908 ו-1919 הופיע העתון באיסטנבול. עורכו עבר לקהיר
וחדש שם את הופעתו ב-1924. ב-1931 העביר שיוטו את תפקיד
העריכה לז'אק מאלח. במהלך מלחמת העולם השנייה הפך לביטאון
האגודה למאבק באנטישמיות ופעל לקידום הרעיון הציוני.

אל-אטפאל אל-מצ'ור ([העיתון] המצוייר לילדים)
בעלים: יעקוב ליסקוביצי; עורך: מחמוד כאמל פריד; קהיר,
1925; שבועון; ערבית.

Le Bulletin (העלון)
בעלים: Sociéte de Publications Egyptiennes; אלכסנדריה,
1925-1934; צרפתית.

ביטאון "אגודת בוגרי ביה"ס מנשה", כלל בעיקר ידיעות על
קהילת יהודי אלכסנדריה.

אל-תליפון (הטלפון)
עורך: אלי עזרא כהן; קהיר, אפריל 1927; דו שבועון; ערבית
וצרפתית.

עתון לענייני ספרות וביקורת. הקדיש מקום רב לרכילות
ולשערוריות. חדל להופיע אחרי הגיליון השני.

La Patrie (המולדת)
1928; צרפתית (?)
(נוכר במספר מקורות כעתון יהודי)

אל-עלאג' אל-טפי (המרפא)
עורך: טלומון מראד זלוף; 1928; ערבית (?)
עסק בענייני בריאות.

לה בידה ג'ודיאה — La Vie Juif (החיים היהודיים)
מנהל: אלברט חרוש; אלכסנדריה, 1926 או 1928 (?); דו ירחון;
לדינו באותיות רש"י.

ביטאון אירגון היהודים המזרחיים באלכסנדריה.

Juif Numero (המספר היהודי)
בעלים: ליאון פלומבו (?); 1928; צרפתית.
נוכר במספר מקורות כעתון יהודי.

אל-פריד אל-יהודי (הדואר היהודי)
1928; ערבית (?)
טיפל בנושאים יהודיים וציוניים.

L'Illustration Juive (הביטאון המצוייר היהודי)
העורך: ליאון פלומבו; אלכסנדריה, 1928-1931; צרפתית.
עסק בענייני העולם היהודי תוך עידוד הרעיון הציוני.

L'Informateur (המודיע)
עורך: אלי פוליטי; 1929; צרפתית.
עסק בנושאים כלליים וייחד מקום מועט לנושאים ציוניים. קהל
היעד שלו היה האליטה היהודית.

עתון ציוני, שהופיע במשך כשנתיים ומחצה. שימש במה להפצת
הרעיונות הציוניים בעיקר בקרב היהודים ממוצא זר. כרך א' שלו
נדפס בפאריס ב-1916.

La Revue Sioniste (הביטאון הציוני)
בעלים: הפרדציה הציונית במצרים; עורך: ליאון קסטרו; קהיר,
מינואר 1918 עד 1923 או 1924 (?); דו ירחון; צרפתית.
ביטאון הפרדציה הציונית במצרים.

חדשות מהארץ
עורך: ברוך בינה; קהיר, אמצע 1918; עברית.
יצא כנספח לעתון The Palestine News. (ר' להלן: שי של
ספרות).

שי של ספרות
עורך: ש. בן ציון; קהיר, מ-5 ביולי 1918 עד 13 במרס 1919;
עברית.

20 גיליונות, שניתנו כפרס לקוראי השבועון "חדשות מהארץ".
העתון התמקד בנושאי אמנות תרבות, השכלה ומדע.

ישראל — Israël
מנהל ועורך: ד"ר אלברט מוצרי; עורכי החלק הערבי: יוסף
מאנופילא, סעד יעקוב מאלכי; קהיר, 1920-1939; שבועון;
צרפתית, ערבית ועברית.

עתון לא מפלגתי, שעסק בעניינים מצריים ויהודיים והיה בעל
נטייה ציונית. לאחר מותו של ד"ר מוצרי המשיכה אשתו
מתילדה-מזל את מפעלו. החלק העברי שלו חדל להופיע ב-1922,
והחלק הערבי ב-1933.

Les Nouvelles Maçoniques (חדשות הבונים)
בעלים ועורך: משה (מוסא) גרונשטיין; קהיר/אלכסנדריה (?);
מ-1920 או 1921; ירחון; צרפתית (וערבית ?).
כתב עת לענייני מדע וספרות. הוקדש ברובו לענייני "הבונים
החפשיים".

לה ב'ירדאד — La Veridad (האמת)
מנהל ועורך: מוריס נ. פאפושאדו; קהיר, 1924; שבועון; לדינו.
ביטאון הקהילה הספרדית. עסק בענייני ספרות, מדע ובידור.

אל-אתחאד אל-אקראי (ההתאחדות הישראלית)
בעלים ומנהל אחראי: יוסף פרג' צאלח. עורך: ברוך ליתו מנגוני
(מנגולי?); קהיר, מ-20 באפריל 1924 עד 1929; דו שבועון;
ערבית.

ביטאון העדה הקראית. בנוסף לעיסוק בענייני העדה פרסם
ידיעות מהעולם היהודי. נקט בקו פרו ציוני והרבה לדווח על
המפעל הציוני בארץ ישראל.

La Liberté (החירות)
בעלים ועורך: ליאון קסטרו; קהיר, 1924; צרפתית.
העתון החל להופיע עוד ב-1921, אך נרכש על ידי קסטרו
ב-1924. קסטרו הטיף ללאומיות מצרית חילונית (ובכך שרת את
הקו של הופד). מאוחר יותר התפטר מתפקידו כעורך והפך ציוני.

ביטאון רוויזיוניסטי, שמומן על ידי עשירי אלכסנדריה ונתמך על ידי הרב הראשי של העיר. עם עזיבתו של מייסד העתון לפריס המשיך העתון להופיע תחת השם Notre Voix (קולנו) לתקופה קצרה בלבד.

Cahiers Juifs (מחברות יהודיות)
 העורך: ליאון פלומבו; אלכסנדריה-פריס, 1933-1936; דו ירחון; צרפתית.
 פרסם מאמרים בנושאים יהודיים מאת כותבים בארצות שונות.

אל-תימז אל-מצרי — **Egyptian Times**
 בעלים: ויקטור קטן; קהיר, 1934; שבועון; ערבית ואנגלית.
 עתון פוליטי וספרותי.

אל-שמס (השמש)
 עורך: סעד יעקוב מאלכי; קהיר, מספטמבר 1934 עד יוני 1948; שבועון; ערבית.

העתון היהודי החשוב ביותר בזמנו. עסק בענייני הקהילה היהודית, תוך חתירה לשמר את ישות יהודי המזרח המתבוללות. כתבו בו אישים ממצרים וארץ ישראל, לרבות עתונאים מוסלמים. ב-1935 החל העתון מפרסם נספח בצרפתית בשם Kadima (ר' להלן).

Kadima (קדימה)
 עורך: מוריס פריגין; קהיר, 1935-1937; ירחון; צרפתית.
 נספח לעתון "אל-שמס".

התקוה
 אלכסנדריה, מינואר 1936.
 כתב עת ציוני.

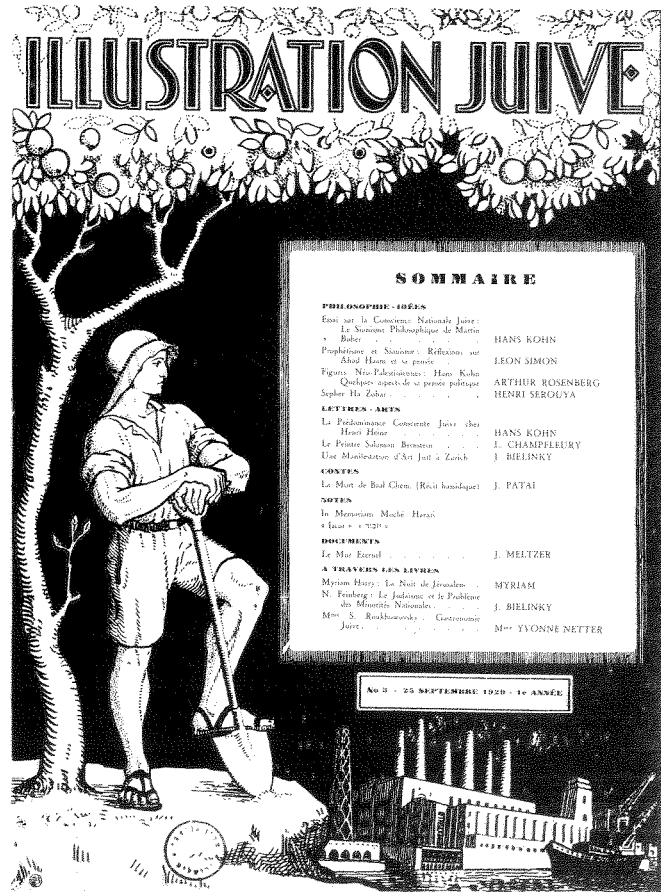
La Tribune Juive (הבמה היהודית)
 בעלים ועורך: מגדל קלוגשטיין; אלכסנדריה, 1936 עד יוני 1948; צרפתית.

עתון פרו-ציוני, שהרבה לתקוף את גרמניה ואיטליה ואת קשריה המסחריים של מצרים עימן. העורך, יהודי ממוצא פולני, עלה כעבור זמן מה לארץ ישראל והשאיר את ניהול העתון לז'אק רבין.

Le Reveil (ההתעוררות)
 בעלים: קבוצת "העברי הצעיר"; קהיר, 1937-1939; צרפתית(?)
 עתון ציוני, שהתמקד בדיווח על ההתיישבות בארץ ישראל.

אל-שבאן אל-קראיין — **Les Jeunesses Karaimes** (הצעירים הקראים)
 בעלים: "אגודת הצעירים הקראים"; מנהל ועורך; תופיק אבראהים עבד אל-ואחד; קהיר, מאפריל 1937; דו ירחון; ערבית וצרפתית.
 עסק בענייני העדה הקראית ובענייני קהילות יהודיות בעולם, והרבה לדווח על המפעל הציוני בארץ ישראל. חדל להופיע עוד באותה שנה.

Annuaire des Juifs d'Egypte et du Proche-Orient (שנתון יהודי מצרים והמזרח התיכון)
 בעלים: Société des Editions Historiques Juives d'Egypte

הביטאון המצוייר היהודי — בסימן ארץ ישראל הנבנית

הצופה

קהיר, 1929; דו ירחון; ערבית.
 עתון לענייני ספורט של הצופים העבריים.

Bulletin de la Société D'études Juives D'Egypte (עלון האגודה המצרית ללימודים יהודיים)
 קהיר, 1929; צרפתית וערבית.
 עסק בהיסטוריה של יהודי מצרים בתקופות שונות.

לה ביז ג'ודיאה (הקול היהודי)
 מייסד ומנהל: יצחק ש. אלגאזי; הבעלים: ליאון ישראל; מנהל המערכת: מואיז דאל מדיקו; אלכסנדריה, 1930; שבועון; לדינו.

פריד אל-עאצמה (דואר הבירה)
 עורך: יעקוב דאנא; קהיר, 1930; ירחון; ערבית.
 ביטאון שעסק בענייני משפט וספרות.

La Voix Juive (הקול היהודי)
 מו"ל ועורך: אלברט סטראסלסקי (מנהיג הציונות הרוויזיוניסטית במצרים); קהיר ולאחר מכן אלכסנדריה, 1931-1933; שבועון; צרפתית.

מרס 1948

הכתב-המصري

مجلة أدبية شهرية

رئيس التحرير: طه حسين

فهرس

١٧٧	الدستور الايتالي الجديد	عمود عزى
١٨٤	التعاون الدولى فى الميدان الاقتصادى	عمود الدرويش
١٩٤	اتحاد الأراضى المنخفضة	محمد رفعت
٢٠٠	المسوخوى (قصة)	كلود أفلين
٢١٢	الصيغة المذهبية لتضراع العالمى الحاضر	محمد عبد الله عنان
٢٢٠	بين الدلتا والصعيد	سليمان حزين
٢٢٩	رداع إيطاليا (تصيدة)	عبد الرحمن صدق
٢٣٢	حياة غاندى وموته	سلامه موسى
٢٤٠	نفاق الحداد	شوق زيف
٢٤٧	ساندى البطل الرومى	فؤاد طرزى
٢٥٣	النقد الجديد فى رأى سينجارت	محمد رشاد رشدى

من هنا وهناك (ح. السيد أبو النصر الحسينى، أحمد محمد عيش)
 شهرية العلم - شهرية السياسة الدولية - شهرية الفلسفة
 شهرية المسرح - شهرية السينما - من كتب الشرق والغرب
 من وراء البحار - ظهر حديثا - فى مجلات الشرق

تصدرها دار الكتاب المصرى
 شارع مصطفى كامل
 القاهرة

“ال كتابت مصرى” - كتابت عت سפרותי שהופיע בשנים 1948-1945

אל-תסעירה לא-מינרןא (התעריפון-המנורה)
 בעלים: אלברט מזרחי; עורכת: סול מזרחי; קהיר, 1950; שבועון,
 צרפתית וערבית.

נספח של “אל-תסעירה”. פרסם, לצד ידיעות פוליטיות כלליות,
 גם דיווחים על הקהילה היהודית ונאומי מנהיגים יהודים.

אל-צראחה (הקריאה)
 בעלים ועורכים: אלברט וסול מזרחי; קהיר, מספטמבר 1950 עד
 מאי 1954; יומון; ערבית.

שירת תחילה את הקו של מפלגת הופד. עם נפילתה, העביר
 נאמנותו למפלגות השלטון האחרות. בתחילת 1952 החל להתפרסם
 פעם ביומיים-שלושה, ולבסוף הופסקה הופעתו על ידי השלטונות
 בשל אי סדירות ההופעה.

— عدد ٣٠

קהיר, 1942-1943; שנתון; צרפתית.
 דיווח על החיים היהודיים במצרים: קהילות, מוסדות, פעילויות.

אל-תסעירה (התעריפון)
 בעלים ועורך: אלברט (אברהם יעקוב) מזרחי; קהיר, 1944-1954;
 שבועון; ערבית.

עתון פוליטי ומסחרי, שנהגה מתפוצה בחוגים הכלכליים עקב
 פרסמו את המחירון הרשמי של המצרכים. קרא ליהודי מצרים
 להתרחק מענייני הציונות כדי לשמור על יחסים טובים עם שכניהם.
 ב-1945 שינה כיוון והפך לעתון בידור, אך עד מהרה חזר למתכונתו
 הקודמת. ב-1950 הוציא בעליו נספח בערבית ובצרפתית בשם
 “אל-תסעירה לא-מינרןא” (ר' להלן).

Le Jeune Pionnier (החלוץ הצעיר)
 אלכסנדריה, 1945-1947(?); צרפתית.
 ביטאון “החלוץ הצעיר” באלכסנדריה.

אל-פלים (הדובר)
 בעלים: “אגודת הצעירים הקראים”; עורך: יוסף כאמל; קהיר,
 פברואר 1945 עד מאי 1957; דו ירחון; ערבית.

ביטאון העדה הקראית. עד קום המדינה דיווח על פעילות
 הציונות העולמית ועודד עליה לארץ. המשיך לצאת לאחר קום
 המדינה, אך התרכז בעניינים מקומיים של העדה הקראית ובנושאי
 ספרות ודת בלבד. מאמצע 1956 ואילך יצא רק פעם בחודש.

אל-פאתב אל-מצרי (הסופר המצרי)
 בעלים: האחים הררי; עורך: טהה חוסיין; קהיר, 1945-1948;
 ירחון; ערבית.

כתב עת ספרותי בעריכת אחד מגדולי סופריה של מצרים,
 ששימש במה ליוצרים מצרים ומערביים מכובדים. היה חשוף
 להתקפות מצד עתונים מצריים שראו בו, בשל בעליו היהודיים,
 עתון ציוני והיו שהחרימו את המפרסמים בו. הוצאתו הופסקה על
 ידי הבעלים לאחר 32 גיליונות.

אל-מצפאח (המנורה)
 בעלים: אלברט מזרחי; עורכת: סול מזרחי; מאוגוסט 1946;
 ערבית.

עתון לענייני קולנוע ותיאטרון בעל קו אנטי-ציוני. קצר ימים.

Revue de l'histoire Juive en Egypte (כתב עת לתולדות
 היהודים במצרים)
 נדפס ברפוס המכון הצרפתי לארכיאולוגיה מזרחית; קהיר, 1947;
 צרפתית ואנגלית.

יצא מטעם חברת הסטודנטים היהודים ההיסטוריה במצרים. כלל
 מאמרים (עם תקצירים בערבית) על יהודי מצרים בעת העתיקה
 ובימי הביניים.

חירות — Liberté
 אלכסנדריה, 1947(?); עברית/צרפתית(?)

ביטאון “השכבה הבינונית” של “החלוץ הצעיר” באלכסנדריה.
 הופיעו רק גיליונות בודדים, שעסקו בנושאים ציוניים, עניינים
 מקומיים והומור.